

శ్రీ.

భిషగ్వరాంజనము.

అష్టస్థానపరిక్ష.

1. నాడినిదానము.

మారుతప్రైత్యముల్ ద్విత్వయమానిత నాడియుమీడి ప్రేలున | స్తేరిచరించుమధ్యగతిజెందిన నాడికభంబునయ్యెడన్ | మీరియు దాటియున్నడువ మేలగు నాడియునబ్బరంబునం | గోరికనీరీక్షదగుకురిమితోడన నెన్ నదిధరా॥

వాతనాడినిదానము.

క॥ వాతముఁడోలికగతులను | ధాతువులావుకమువలెనుదగఁగణియు. వలెన్ | లేతజలూకమువలెన్ | భౌతిగజరియించుననియెథావజహరి॥

ప్రైత్యనాడిలక్షణము.

క॥ ప్రైత్యసముద్భవధాతువునిత్యముచపలంబుగాను నేర్చుగగమనంబుత్యతిహంసద్గతులను | సత్యముపికగతులచనియెనర్వజ్ఞనిధి॥

శ్లేష్మనాడినిదానము.

క॥ ఆరయగకఘగతిధాతువు | వరచటకద్గతులవలెనువాసిగనుండున్ | కరివరగమనముతోమరి | చరణాయుధగతియుననియెచంద్రకిరీటి॥

వాతప్రైత్యనాడిలక్షణము.

క॥ ప్రైత్యయశవాతధాతువు | నిత్యములావుకముగతులనివసించి సవా | సత్యముగ నెవలినడకల | నత్యంతముధాతువుండుననియెగిరీశా॥

వాతశ్లేష్మనాడిలక్షణము.

క॥ వాతయశకఘయధాతువు | భీతిల్లెమహాసవలెనుబెరుగునునడు

చుకఁ | ఖ్యాతిగతులగుటగతులను | ధాతువువరియించుననియె | తా శేషధరా ||

క్షేప్తపైత్యనాడీలక్షణము.

క॥ అకలితోనున్న భణివలె | భీకరముగ నడచుబిడప | భేకముగతులక
ధీకొనిపైత్యక్షేప్తం | బేకంబైనడచుననియెనునిభాంగా ||

స్నిహితనాడీలక్షణము.

ఉ॥ కట్టెలమోపుచుధ్యమనగాసిలుచున్న హీమంబుమాటికియెకఁ |
చట్టముగాజరిచునతదారుణమందముచంచలత్వముక | కుట్టినసూక్ష్మరూ
పములఘోరగతికజరియించుధాతువుక | బెట్టిదసన్నిపాతగతివేమరుడెల్పు
నుమాననోహరా ||

❖ 2. స్పర్శలక్షణము. ❖

చ॥ స్పృశాయువాతరోగములస్వల్పపువేడియుపైత్యరోగికిక | గురు
క్షుగవెప్పయుకపిడపగూఢముగాచెలువొందియుండుటల్ | సరవిశ్లేష్టరోగి.
కినిపాశైకుశీతలమయ్యుద్వంద్వముక | మరుచిరపెక్కిభంగులను సూటిగనం
గమునంపునీశ్వరా ||

❖ 3. రూపలక్షణము. ❖

ఉ॥ రూపమువాతరోగికిని రూఢిగనల్లనివణకమౌటయుక | యేపు
గపైత్యరోగితను వెప్పుడురక్తహరిద్రవణములగ్నీపుగతెల్లనొకఫముపూ
ర్ణవివణమునన్నిపాతము | వ్రీపితద్వంద్వరోగి మెముతేజము మిశ్రమనెన్
చుపేక్షరా ||

❖ 4. శబ్దలక్షణము. ❖

ఉ॥ మాటలువాతరోగికిని మానుగశాంతసమశ్విభాషణల్ | ధాటిగ
పైత్యరోగికిని దారుణశబ్దవిలంబనంబగుక | సూటిగానాడురోగికిని సాంఘిక
స్వల్పముపీలమాటలుక | తెలుగమిత్రరోగికిని తెలికమాటలసేవతిశ్వరా ||

—5. నేత్రపరిక్ష. —

సీ॥ నేత్రపరిక్షను నేర్చుగాజెప్పెద శాస్త్రసమస్తముగ జనులకెల్ల
నయనముల్ నల్లనొనవీసిల్లు గారుట ఖ్యాతిగాశూలయువాతగదకు | రక్తవర్ణ
ముతోడరాణించుపచ్చనే పైత్యరోగికికండ్లుబరగుచుండు | పాండువణము
గనునిండుగా నేత్రముల్ క్లేష్మరోగికినుండుజడితముగను | పీతలోహితవణము
ముల్ చేతనన్ని | పాశ నేత్రములుండునుబాగుగాను | కామిలంబకునతిపచ్చ
గల్గునేత్ర | ములుననుచుదెల్పెధన్వంత్రిమూలపురుష॥

—6. పురీషలక్షణము. —

ఉ॥ మారుతరోగికిన్ మలముమానుగనల్లనయాటయున్ సదా | భూ
రిహరిద్రరక్తములబొల్పుగ పైత్యరుజంబువానికిక | మీరగపాండువణము
లమీరికశబ్దరమన్నవానికిక | యారయద్వంద్వరోగులకునంచితమిశ్రముచం
ద్రశ్శేఖరా॥

—7. మూత్రలక్షణము. —

ఉ॥ మూత్రపరిక్షవాతముకుముందుగ శ్యామలవణముటయు
ధాత్రినిపైత్యరోగిని | దాదుణలోహితవణమేంజెయున్ | చిత్రముగాకఫ
బునకు శ్వేతముగానగుద్వంద్వరోగికిక | సూత్రముగానుమిశ్రమయిసూటిగ
నుండును రాజశ్శేఖరా॥

మూత్రముపరీక్షించుక్రమము.

ఉ॥ అరయరోగి మూత్రమును నంచితరాత్రి త్రియామమందునన్ |
గూరిచికాంశ్య పాత్రనిడికోరికచే తపనాంశు మందునం | గూరిమి తోడనుం
చియటకూర్చిదల్చిముహూర్తమూత్రమన్ | భూరితృణంబుచేతయలపూరను
బిందువ వేసిచూడవిస్తారముగల్గు రోగములసారముదోచుననెంగిరీశ్వరా॥

సూక్ష్మమూత్రలక్షణము.

చ॥ సురుచిన్ భద్రశీతమును శోభితమద్దముశంఖముండగన్ | పరికమ

అష్ట స్థాన పరీక్ష.

అంబుత్త్రమును వాసిగ చామర చంద్రవీణలున్ । భరితముగాను మాత్రయు
తపాత్రను తైలము దృశ్యమైచుచోరపుగ సాధ్యురోగమని నెమ్మిని దెప్పిరినీల
కంధరా॥

అసాధ్యమాత్రలక్షణము.

ఉ॥ సర్పమునకొప్పోతున్నోను చారుబిడాలలు లాయఖడ్గమున్ । ద
ర్పితవ్యానుచిరస్కములు భార్యణభాణమచవ్యూహపులుం । దీర్ఘగరోగమా
త్రముచ దీర్చినదిందుచదృశ్యమైనయి । గర్భమసాధ్యమంచుమది దానిదలంతురు
వైద్యులీశ్వరా॥

❦ జీహ్వలక్షణము. ❦

ఉ॥ మారుకరోగిజీహ్వయును మానుగళ్యాపలకాంతి పైత్యమున్,
భూరిహరిద్రక్షములు బొల్చుకఫంబున శ్వేతవర్ణమున్ । సారైకుద్వంద్వ
రోగమున సుకరకూపము సన్నిచాతజిహ్వ । రయకృష్ణకంటకసమంచిత
రూపము సాధ్యతేప్రియా॥

అష్ట స్థాన పరీక్ష సమాప్తము.

భీషగ్యరాంజనము.

జ్వరప్రకరణము.

—అజీర్ణలక్షణము.—

ఉ॥ ధూమమునన్ స్వభావమయిదోర్బల గంధషగున్ విధూమతన్ ।
భీమత రాష్ట్రగంధమునవేర్చినివెల్వడి యందునంగమున్ । వేమరుపీడజేయ నతి
వేగముననీర సశేషజీర్ణము । ద్దామముగాను మూర్ఛమున దారుణశూల
జనించునీశ్వర౯॥

—జ్వరలక్షణము.—

క॥ జ్వరములు నేమనిభంబులు! వరుసగవాతంబుపైత్యభాతిగ క్షేష్ణం!
బిరయగభూతా జీర్ణము । ధరనభిభూతాచి ద్వంద్వజ్వరములుననఘా॥

—వాతజ్వరలక్షణము.—

ఉ॥ కన్నులుమూయుటక ఘనసుకాయముకంపమునుకొనిరోవ్యధం!
బున్నతమాపవితలతియూష్ణముశ్వాసవతిభ్రమించుటత్ । వన్నెగళర్దియు
నగ్గిలిబద్ధముగోళ్లశరీర వైల్యమున్ । యిన్నిగుణాలు వాతజ్వరమంతయనో
ప్రపంచేనదీధరా॥

—పైత్యజ్వరలక్షణము.—

ఉ॥ తాపముగల్గియున్ తృషయదారుణమూర్ఛజ్వరంబునననదా!
లాపమునిద్రయున్ త్షుధయులాభగునక్షిక రాంఘ్రులున్ మహా! తాపముచేత
సృక్కుసతతంబుమనంబుభ్రమంగలంగుబో! నేపరుపైత్యజ్వరమునీగతియం
చువచింతురీశ్వరా॥

—క్షేష్ణజ్వరలక్షణము.—

ఉ॥ హరిమునందువాంతియును నంగముగోళ్లగు తెల్లనూటయున్!
దారుణశ్వాస కాసలును తాపము కొంచెపుదాహమునీశిరో । భారము

నూష్ణవస్తువుల వాంఛయుగల్గిన దాభిలాషమున్ । భూరిగుణాలి చేతకఛ
నూష్ణమురాజిలునంగజాంతకా॥

—*భూతజ్వరలక్షణము.*—

ఉ॥ ఊరకెరోదసంబుతనుభూరి తశంపవృధా శ్రుభాష్యముల్ । సా
రేకుదంతముల్ జ్వలతసంతతమూష్ణమునిండి యుండుటల్ । భూరిప్రలాప
ముత్తమరియుబొల్పుగ నాటలు పాటలున్సదా । చేరిశలంగుభూతజ్వరచి
హ్నాలనెన్నహిరాడ్విభూషణా॥

—*అజీర్ణజ్వరలక్షణము.*—

ఉ॥ అంగముతీవునన్నరుచిచిహ్నమునైసకసుండుటన్సదా । నంగున
జీర్ణముండునతిలావగునూష్ణముస్వల్పకాసతో । నంగుగళోషనొందిశిరసం
దునకూలజరించుఛడిని । పొందగజేసి జీర్ణజ్వర భూతమురాజిలునంగ
జాంతకా॥

—*అధిభూతజ్వరలక్షణము.*—

చ॥ జ్వరమతిసూక్ష్మమైదసరిశల్కగతంబుననుండి చేపాము స్మరత
ముపీడకేయునతినిరసమెప్పుడుగల్గి దాహము । స్విరివికాసనారుచిరివేయరుశే
యుచుగూరబుద్ధిచే ధరనభిభూత వామమున దారుణమై గనుపట్టునీశ్వరా॥

—*వాతపైతృజ్వరలక్షణము.*—

చ॥ వదనముతీపియుక మరియు వారికణాయుత వాగ్విశేషముక ।
ముదముగమానసంబునతియూర్ధ్వికటిస్థలిసంధులువ్యధల్ । వదలకకాస
యుకకఛమువాంతి జడత్వమలంకురించియీ । కుదురుగ వాత పైతృజము
భూరిగతింజరియించునీశ్వరా॥

—*వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణము.*—

ఉ॥ శీతముకాసఛడియగుచిత్వజడత్వవిదాహముకసదా । వాత
యుతాంగపీడయునవారితహిక్కలుసూర్ధసూవెయున్ । భ్రాతిగనిద్రలా

భీషగ్వరాంజనము.

పునతిగాఢముగానెగనూర్చులీగతికై । వాతకఫజ్వరంబిటుల వర్తిలునంచువ
చించెశంకరా॥

శ్లో॥ శ్లేష్మపైత్యజ్వరలక్షణము. ॥

చ॥ వదనముచేదుమోహమునవారితకాసయుక్తుశ్లేష్మదముకై । బా
దలుతృపారుచిత్తములుబొందితనూజడిమంబునెప్పుడుకై । వదలకనూష్ణముం
డునతివాంతి ప్రలాపముతోనుభాతిగానదియును శ్లేష్మపైత్యజ్వరమెంతయు
నొప్పుచుమామనోహరా॥

—*సాధ్యజ్వరలక్షణము.*—

సీ॥ ఇందివరముమాడ్కి-సుందరతరముగానేత్రముల్ విలసిల్లునెనరు
గాను । చంద్రసన్నిభకాంతిసాంద్రముఖంబును సమధాతువుగనాడినంచరించు ।
కోకిలపలుకుతోనేకమైస్వరముండుతుమ్మలుత్పన్నచూనిమ్ముగాను । అన్న
వాంఛయుగల్గివన్నెగామూర్ఖుంబుకండూతియుతమగు సిండుగాను । కర
రేఖనఖములు వరరక్తపూర్ణమై పాదపాణిని వెట్టబరగుచుండు । కర్ణములకిం
పుభాషణల్ గలిగియుండు । గంధయుతముగ నాఘాణమొందియుండు॥
యీగుణంబులుసాధ్యముల్ బాగుమీర । ననుచుధన్వంతరిబ్రాహ్మణుని నసీజార్చి

—*అసాధ్యజ్వరలక్షణము.*—

సీ॥ జ్వరముతీక్ష్ణముగాను నిరతంబునిండెయు సంగంబుశీతమైసాంగ
ముగను । ముఖకాంతియును సృశీనఖపాదఖరములరక్తంబులేక నవ్యక్తము
గను । నాభిహృత్పాదాదినాసికస్వేదముల్ స్వరముహీనంబయ్యుచిరివిగాను ।
పాదవీడయుగల్గిభాతిగాశ్వాసయు నేత్రాంతములరక్తసరపుదప్పి । దృష్టి
యుభగ్నమైనప్తగూపముచేతనీరుగారియుకండ్లుమేగదప్పి । నాడికుటిలంబుచ
పలమైనడుచుచుండు । పిదపమందంబుగానుండుకదలకుండు । నీగుణంబులసా
ధ్యముల్ శోగులకును । హితవుగాదెల్పెధన్వంతరియిందుమాల్చి॥

జ్వరప్రకరణము-సమాప్తము.

భీషగ్వరాంజనము.

కషాయప్రకరణము.

అథవాతజ్వరకషాయము.

అలగగహంసపాచిరుయామిదవ్రేళ్లుకొలాకుపొన్నతే । క్కలియు
నుదుంపరాష్ట్రమునుగంధము వెల్లులిశొంతియు క్తమై । సలలితపాచమాఘన
కషాయమువాతజ్వరంబుగ్రుంచును । జ్వలముగనంచు దెల్పెసురవైద్యుడుదక్ష
సుతాపనూహరా॥

==2. పైత్యజ్వరకషాయము.==

మ॥ ధనియాలుకొకురుపేరుకారు పెసరుల్ ద్రాక్షాఫలంబుల్ దగన్. ఘ
నపర్వాటకతిప్పతీగెయులవంగాలాష్ట్రాధంబుద్రా । వినపైత్యజ్వరముల్ న
శించునుఖియై పెంపొందునంమకదయా । శ్మశ్మధన్వంతరదెల్పె కుంభాక్షతో
దాక్షాయణీవల్లభా॥

==3. క్లేష్మజ్వరకషాయము.==

క॥ ములుగొరింటయుములువేం । పలిశొంతియునడ్డసరము వాకుసు
ములగల్ । వెలయకషాయముశ్లేష్మ । జ్వరముల బరిమాన్యనియె వరశూ
లధరా॥

==4. అజీర్ణజ్వరకషాయము.==

గీ॥ క్రికటుకలువసతెల్లుప్పిత్రిఫలచిత్ర । మూలపిప్పలికట్టెయుముస్త
ఓమ । ములకషాయంబజ్జీర్ణములన్నిబాపు । ననియెధన్వంత్ర శారీశయభ్రకేశ॥

==5. భూతజ్వరకషాయనిర్ణయము.==

క॥ ఉలివరియుశొంతికిల్లిదే । గలుముస్తలుచేతిపొట్లకటు కరోహిణి
యాక । బలుతిప్పతీగెక్వాధ్వం । బలరియుభూతజ్వరంబు లణచునునభవా॥

==6. వాతప్రైత్యజ్వరకషాయము==

శీ॥ కరక టేక్కలిప్పలిక పైఁకప్పటి గెగురువేల్లు ముస్తలంఁతేనిహం
సం । పాదిక్వాధంబుచే వాతప్రైత్యజ్వరము । భగ్గుచగునెఱనన్వంతి భా
వజారి॥

==7. అభిఘాతజ్వరకషాయము.==

శీ॥ మంచిములగ పాటమారేడుపల్లెరు । కరక తాడిత్రికటుకము
లుచిత్ర । మూలమును కషాయమును యభిఘాతజ్వ ; రంబుదంచుననియె
నంబికేకా॥

==8. వాతశ్లేష్మజ్వరకషాయము.==

క॥ ములకద్వయంబుత్రిఫలం । బలుదగుళింఁదియునుచిత్రమూలంబు
నువా । విలనగుకషాయ సేవను । బలువాతశ్లేష్మజ్వరముబాయునునభవా॥

==9. శ్లేష్మప్రైత్యజ్వరకషాయము.==

చ॥ పొలుపుగతిప్పటిగ పెడముత్తువపుల్లముపొన్నతుంగమం । స్తల
కరకాయశొంఠియును తాడిఫలంబునెలవేములుక । చెలువుగనొకషాయ
మనశ్లేష్మజ్వరప్రైత్యజ్వరంబులన్నియున్ । బలుమరుబాయునంచుమరవైద్యుడు
దెల్పెనతిమనోహరా॥

——10. విషజ్వరకషాయము.——

మ॥ అరయకొంఁదియువేపయీనెలును చవ్వంబొప్పుగాపాటవే
రులుపగ్గాటకచిత్ర మూలమును వెల్లుల్లికదగక చేతిపో । ట్లతోజేయుక
షాయమున్గొనిన వేట్కంఁబూదనారోగ్యమై । పొలయించుక విషజ్వరం
బులనటంచుక దెల్పెనురీధరా॥

——11. స్వజ్వరకషాయము.——

క॥ ఇం నెలవేమువవ్యను । ములువెంపలి కిప్పటిగపొలుపుగళిం

తీన్ | గలయకపాయముగొనీనను | బలుసర్వజ్వరములణచుపంచముభేళా॥

—12. దోషజ్వరకపాయము.—

ఉ॥పులిమీరిచిత్రమూలమును నొప్పుగమారెడు తెల్లయుప్పివా | విల
యకొలాకుపొన్నయును వేడుకతోతిముయాకుపొన్నకిం | పలరుకపాయ
మెంతయునుభక్తిని సేవయొనర్పనుగ్రమై | పలుమరుదోషజ్వరము బాయు
నటంచువచించెకంకరా॥

—13 పంచమూలకపాయము.—

గీ॥ పెద్దగుమ్మడు చిల్వపంపెనయుటెక్క | లియునుగలిగొట్టు
పంచమూలకలునీక | పాయసేవను సర్వదోషజ్వరములు | బాయుననిదె
త్పెనన్వ. త్రిపరమపురుష॥

—14 అష్టాదశమూలకపాయము.—

సీ॥ కలిగొట్టురేగటి ములకటెక్కలిమంచి ములకమారేడువావిలి
యును పెద్ద | గుమ్మడుముయ్యాకు కొలాకుపొన్నలు ముత్తువపులగంబు ము
లగచక్క | చిత్రమూలంబును జిల్లేడువేళ్లను ఉలిమిరిమనుచాలయుప్పియ
గము | పంపెనయునుగూడపరగ నష్టాదశమూల కపాయంబుమదముతో
డ | నాకపాయంబు సేవింప నఖిలదోష | జ్వరములను సంహరించునంచా
యగన్యు | తోడధన్వ త్రి దెల్పెసంతోషముగను | అంబికానాధపరమేశ
యభక్తేశ॥

—15 అంతర్దాహకపాయము.—

గీ॥ యప్పిమధుకము చంగల్వకోష్ఠశొంతి | చవ్యసహదేవికురువేళ్లు
జీలకర్ర | ధనియములకావధనుంతర దాహమణచు | ననుచువింధ్యారితోబ
లెనునసీజారి॥

—16 జ్వరాశీసారకపాయము.—

చ॥ బల్లవగుశొంతియును మామిడిచక్కయు ముస్తవవ్యవం | ప

లరగశొంఠియున్ కొడిశపాలును దాడిమపల్లవంబులున్ । వెలసినయకషా
యమును వేడుకపానమొనర్చిచన్ముదం । బలరజ్వరాతి సారమున బాళన
నెగిరిజామనూహరా॥

17. సర్వమేహములకుకషాయము.

క॥ ఇలవెదురాకుఫలత్రయ । ములుము న్నలుపాటవేళ్లు ముదము
నక్వాధం । బలరగ మేహరుజమ్ముల । బలువరునణగించుననియె భావజ
హరణా॥

18. జ్వరశూలకషాయము.

చ॥ ఘనముగ తేల్లపుల్లడవి కందయుపిష్టలికత్తైపాటవేరొ । నరి
నముల్లడకాయను నొప్పుగ నెండిన చిత్రమూలముం । దనరినియాకషా
యముముదంబునద్రావిననూష్ణశూలలక । దునుమునటంచగ స్త్ర్యమునితో
సురవైద్యుడు దెప్పెనీశ్వరా॥

19. పైత్యకఫాదికషాయము.

చ॥ ఘనముగ రెల్ల వేళ్లును సుగంధియుమోదుగ వేళ్లుమానుబ । స్త్ర
సుత్రిఫలాలుపాటవసపున్ దగనిండుపుకాయవేప వేళ్లును దగజేయుక్వాధ
మునిలంగతపైత్య కఫప్రమేహముల్ । దునుమునటంచగస్త్ర్య మునితోడన
నెంగిరిజాత్మనాయకా॥

20. లాజాదికషాయము.

మ॥ ధనియాల్ నేయియునిప్పత్తిగయునుము స్త్రలేపిప్పు లీయుగ్గముక ।
ఘనశొంఠి న్నెసగాచుక్వాధముతగంగానెంతయుక సేవచే । ననయంబొప్పు

గభదీదాహమతిసారాజీవదోషజ్వరాశ్చినిదున్నాడుఫటంచుబల్కెదయ
కాశీశాయకాశంకరా॥

21. పాండుశోభలకుక పా యము.

గీ॥ పాతచిట్టముగలిజేరుపరగళాంకి బలగు సామాజీప్రతిఫలము
చిత్రమూల మాపుపంచితమునుగాచివట్టికావధ మలరిపాండుశోభలద్యం
చుననియెభగ॥

22. వింశతిమేహాలకుక పా యము.

మ॥ ధరణీయేలకులున్లవంగములుముస్త్రమంచిగంధంబునన్ గొ
రలుమిరియమునాకుపత్రముబాగొప్పంగనాళాంకియిన్ యరయన్ద్రా
క్షుఫలంబులుండుకుపాయంబొప్పుగాగొన్నచోసర విన్వింశతిమేహముల్చెడు
ననెన్సర్వేశవిశ్వంభరా॥

23. సర్వశూలకపా యము.

గీ॥ కలబందగుజ్జుమిరియము లలరగ కావధంబు చేసియతివేడుకతో
నిలనెవ్వరైనగొనినను బలుశూలలబావుననియెభావజహరి॥

కపాయప్రకరణము సమాప్తము.

౧ వ గ్వ రాం జ న ము.

బౌద్ధధర్మకరణము.

సర్వజ్వరకులాంతకరణము.

సీ॥ గంధకంబును తాళక మునిఁగి లీకమువన నాభిరసములువరుసగా నును సమభాగములుగూర్చి సర్వపాదాంశంబుఁకై టు మాణఁముగల్పి తీరుగా నును అర్థక్రమముచేసలరంగ నొకరోజుమదిఁంచి మాషప్రమాణముటికఁ ములుజేసియనుపానములతోను సేవింప నన్నిపాతములను సమయజేసి సప్త జ్వరంబులతప్తంబుగావించి యాహికజ్వరములనణచివేగ విషమశీతజ్వరంబులవికలపరచి సర్వజ్వరములబరిమార్చి గర్వమునగు జ్వరకులాంతకమను పేరజగతిబరగఁ నలరునని జెల్పెఁ హిఁహూషయభిరేకే॥

—2. ఆనందభైరవీరసము.—

సీ॥ గంధకంబునిఁగి లీకము నాభిపిష్టశ్లువెలి గారమును శొఱిమిరియ ములను సరిభాగములుగూర్చిఁవరనిమ్మపండ్లరసముతో యామత్రయంబు నూరి గుంజప్రమాణంబుఁటుటికఁబుగావించియనుపానబలముతో నలరగొనిన కాసశ్వాసాబీణఁకఫవాతశూలబద్ధంచి జ్వరాలనుకొంచపరచి సర్వమం దాగ్నిదోషముల్ సరవిగాను నణచి యారోగ్యమునుచీపనాగ్నియొనగు నెల మి నానందభైరవిపొలులుమిగుల మర్త్యమందుండునని జెప్పె మారమార॥

—3. సన్నిపాతభైరవీరసము.—

సీ॥ గంధకంబును తాళక ము పారదమమణి శీలవెలి గారంబులలరస మును ససరాభియనుమూడున అతుల సన్నిఁటిసన మింగి లీకమునవరగూర్చి

నల్ జేసియుమహితకుక్కుటపుటంజొనరించివల్లార్చిదనరసదియు । తద్రసం
బులచేతతగ రెండుదినములుమదనమొనరించిమానితముగ । ఘటికలుగా
వించుకొనిపూటకడ్డిగై త్రనుపానములతోడనలరగొనిన । పక్షవాతముపార్శ్వ
బలుకంపవాతముల్ పదమూడుసంధులబలములణచి । సూతికావాతముల్
శూలరోగంబులసొంపులణచియుచాలనింపుగాను । సర్వరోగములనుదంకిన
ముదయంబు । కొదమసింగంబురీతినిమదమణించివాతరాక్షసమునుపేరవన్నె
మీర । దానివిహరించుననిపల్కె—దాసపోష॥

❧ 9. మేహాంతకరసము. ❧

సీ॥ పరిశుద్ధతామ్రంబువరనాగవంగముల్ కాంతభస్మమునభ్రంకం
బుతాళ । కముపారదమువెలిగారగిలాధాతుసమభాగములుగూర్చి సుషహి
తముగ । ఖల్వంబులోనుంచికన్నె వేరసాన । మదనంజేసియుమానితము
గ । దశపుతంబులు చేసిధరణప్రమాణంబుతేనెతోనేవింపతేజమొప్ప । వింశతి
మేహారుగ్వంశముల్ద్రుంచియు బహుమూత్రరోగముల్ చారదోలి । దేహ
పుష్టిచిరాయువుదీపనంబు । నతులితారోగ్యవీర్యములరనొసగి । మించిమే
హాంతకాఖ్యతోనంచితముగ । వెలుగుననిదెల్పెదవ్వంత్రివేదవేద్య॥

—10. దివ్యచింతామణి.—

సీ॥ కాంతలోహమునభ్రంకము హేమ భస్మంబునింగిలీకమువాగ
వంగములును । మౌక్తికభస్మంబుమంజుప్రవాళంబుకస్తూరిరసరాట్సుగంధక
ములు । సమపాదములుగూర్చిసర్వపాదాంశంబు వత్సరాభియుజేసివన్నెగా
ను । ఖల్వంబులోనుంచిగలయపెన్నెరుచే । మదనమొనరించినహితముగను ।
మాషమాత్రప్రమాణమాత్రలుజేసియు పూటకునొకమాత్ర పుచ్చుకొనిన ।
పంచపాండుప్రమేహమంచితరోగముల్ దృంచివాతరుజాళినొంచివేగ । సర్వ
రోగంబులను మేఘసముదయమును । మాతమరితనిణచియుమానితముగ ।
దివ్యచింతామణియనంగ దేజరిల్లు । ననుచువింధ్యారితోదెల్పినభ్రంకశ॥

—11. సూతికాభరణము.—

సీ॥ గంధకమును తాళకము పాదరసమును వాభిక్షి టులోహమభ్రీకం
 బు॥ తామ్రభస్మంబును టిశిలపాల తుద్ధనే పాళముల్ గరిళి హేమాక్షికంబు॥
 సింగిలీకము నాగవంగసురాకార మెలిగారకరకాయవెండిభస్మ॥ మునుపైం
 ధలవణమిమ్మగజాజికాయలు సమభాగములు గూర్చి సరవినిమ్మ॥ పండ్లరసం
 బల్లరసంబుచిత్రమాలరసంబుము స్తలరసము తలసి॥ రసముల వేర్వేరపొసగ
 మడించెయుచూపప్రమాణంబుమాత్రగొనిన॥ సూతికావాతకఫసన్నిపా
 తగుల్ల॥ పాండుశ్శేష్ జ్వరంబుల బావుభావ్య॥ సూతికాభరణంబనసోది
 పుమీర॥ నీవగ్గౌషధము నుదెల్పె నెలమిసభవ॥

—12. సూతికాభరణము.—

(రెండవప్రకరణము.)

సీ॥ వసనాభిగంధకరసమింగిలీకంబు తామ్రభస్మములతో హతగరి
 ములును॥ హేమకూర్మపరాహమహిళాగపిత్రముల్ సమభాగములు గూర్చి
 క్రమముగాను॥ పంచకోలరసానపండ్రెండుజాములు భావనోజేసియు భాసు
 రముగ॥ అరచిన్ననూషధంబును పానములతోడనిన్ను సుగోగాలవనై నగచి॥
 సర్వసూతికవాతముల్ సంహరించి॥ జ్వరగణంబుల నణచియు జ్వలతసూతి
 కాభరణమనజగతి బ్రఖ్యాతినొండెననిమునీశ్వరుతో బలెనాదిభగుడు॥

—13. వహిక్షయకౌతము.—

సీ॥ వసనాభిరసమునింపె సగ్నోక్తాకపాలు లోహము రెండుపా
 ళైనరతామ్ర॥ మంతియెమ్మాడుపాళ్ళు మర గంధకమభ్రీకమునాల్గుపాళ్ళు
 శంఖంబునదై॥ యలరవంగమునై మపాళ్ళు గాగూరిచియన్నియు భల్లంబునందు
 నునిచి॥ ఘనము గాపిప్పలిక ట్టెరసంబుననొకరోజుమడించె ప్రకటితముగ॥ ఘు
 టికలుగానించెడురుగానను పానములతోను నేవింపనలె తముగ॥ వింశతి
 త్త గురోగవిదశ్శబ్దానంది కాగ్రోగంబులగ్వముచి॥ యబ్యసశ్శేష్మవై

త్యముల్ గట్టనముగ | నణచిబలమున పుష్టియునలరగాను | చారులేజంబొసం
గునుక్షయకుతార | నామముననొప్పెననిబలె-శ్రీమహేశ||

14. రసవంగము.

చ|| అగయగరెండుపాళ్లుకగరంబురసంబొకపాల్ గరంగిచె | ల్వల
రగవంగకర్చుర శిలాజీతుగచ్చియు వల్లమాత్రమె | చెలువుగనేవజేసినను |
శీఘ్రముగానుద్రమేహగ్రంధులె | బలములణంచిమేహములబాపినుదీపనపి
గ్యమిచ్చియు | యిలరసవంగనామమునసేంతయు నొప్పుననేగిరిశ్వరా||

15. పూర్ణచంద్రోదయము.

సీ | కాంచనంబొకపాలుఁగునరసంబెనిమిదిపాళ్లునుపదహారుపాళ్లుగంధ |
కముఖిల్వముననాచికలబందరసమెర్ర బత్తిపువ్వులనీటభాసురముగ | మర్ద
నల్లేసెనియుమాసింబుగ గాజుకుప్పెలోపలనుంచికుదురుగాను | సితతయం
త్రంబునసోకిరోజువండిన నయణోదయచ్చాయనలరియున్న | కుప్పెచల్లార్చి
ఁబందొప్పనొషధము నింపొందగాదీసి యానందమగను | కస్తూరిజాపత్రిక
రూపరమునుంచివిప్పలావాలతోనొప్పుగాను | గుంజప్రమాణంబుగరుతు
గానేవింపవాండుత్తయంబులదారదోలి | వింశతిమేహరుగ్వంశముల్ బాపి
యుకాశునందకములగర్వమణిచి | బలువివసంయుక్తఖలు సర్పములనెల్లబరి
మార్చుగఁడునిగిదిజగతి | సర్పరోగంబులచచ్చించిగర్వమెసగ | పీర్వబల
మున్నతత్వంబువెననొంగి | పూర్ణచంద్రోదయాఖ్యతోపాలుపుమీర | మర్దు
లనుబ్రోచుననిచెల్పెచారదూర||

వసంతకుసుమాకరము.

సీ|| గాంగేజిరొక్కముల్మునముగావేర్సెరరెంజేసి భాగముల్ మం
దీనముగ | వంగనాగుంబులువరకాంతభస్మంబుమూడేసిభాగముల్ ముదము
గాను | పారదాభ్రకమునుగడముల్ ముత్యాలు పాళ్లుచాల్చేసి గాభాసుర
ముగ | కల్పంబునంచి గదిమగ్గములచేత వాశనేక్షురసానవస్త్రేమీర | పి

వీలేగలనరటిపల్లె మాలతీశ్రీచందనంబుల చెరుకునీట । చెన్నుగాచామం
తిపన్నీరముల భావనములుజేసి కస్తురి నెలమిగలపి । వల్లప్రమాణంబువరుస
గా నేసింపపైత్యమేహగణాలబారదోలి । వింశతిక్షయరోగవంశముల్ ఛేదిం
పి । పాండుగుల్మంబులపరిహరించి । రాక్షసులదృంచువిష్ణుచక్రంబుపగిది । సర్వ
రోగంబులనణంచు సరసముగవ । సంతకుసుమాఖ్యతోడనుజగతియందు । రా
జిలుచునుండుననిబల్కె-రాజమకుట ।

భీష్మ గ్వరాంజనము సమాప్తము.

మతియొక వైద్యగ్రంథమునందలి ఒక షధయాగములు.

17. రాజమృగాంకము.

సీ॥ రాజమృగాంకంబురమణితో వినుపింతు తారకాంచనలోహతా
మృములును వైక్రాంతకాంతంబునంగాభ్రకంబులు నాగర మాక్తికనాభిన
మము! భాగముల్ గావించి పారదభస్మంబుఁ న్నిటియెత్తునలవడించి కాక
రనిగుండెకాచికల్లర వేపరసముల నొకనాడు పొసగనూరి । వజ్రమూసను
జేర్చియుఁ బలుగాను! అొననుంచియు నొకరోజులోన వ్రుటము! వేయునొప్పా
రుధరలోన వీరవర్ణ! రాజరాజమృగాంకంబురమణమీర॥

గీ॥ ఊయయు మాంద్యజ్వరంబును శ్వాసకాస । పాండ్లకామలపీఠ
ప్రదరస్తిహా । గ్రహణవిష్కాత కృచ్ఛాదకముల నెల్ల । మానుదీనిని సేవించ
మానవేంద్ర॥

18. వాతరాక్షసము.

సీ॥ పారదభస్మంబుబలి నాభిమణిశిలకాంతంబునాగంబుకేళిలోహా
తారవంగంబులు తామ్రసౌవణిక బుదరదహేమాక్షిక మరదళంబు! మైలతు
జముశంఖవేలి గారమువ రాట భస్మాభ్రకములు సేపాళములును! సమభాగ
ములునన్నిక్రమముగా గూర్చియు నార్ద్రకరసముననదియు రెండు । దినము
లును నూరికాచనుదిట్టపరచి! వాలుకంబున రెండుయామములువండి । సాంగళి
తలమైనను చక్కదించి! వాతరాక్షసమనిచి ప్రఖ్యాతిగాను॥ ఉ॥ వాతముపక్ష
వాత ముఖవాతధనుంజయవాతశుష్కకల్ । వ్రాతములాది గాగలుగువాత
ములంబరిమార్చి ధాత్రిబు! ఖ్యాతిగవాతరాక్షసము భావనజేయగ నొప్పసం
ముము॥ బ్రీతితో సెన్నిరిట్లువర భేషజులందరు రాఘవేశ్వరా॥

19. ప్రళయార్పిరుద్రరసము.

సీ॥ అభ్రకమణిశిలహరితాశకంబులు నయిదేసి భాగాలునమరమరి
యు! బలిచాల్లిపాల్లంబుపాలతుడ్డము నాయుదరదటంకణ విషదవ్వంద్వమరయ
నింగిలికరసంబుని పొంద సేపాళ తామ్రలోహములును తగ నునొకటి! జన్మేడు

బాలనుచెలువొందమడించి పంచకోలములను పరగనూరి । యార్ద్ర కరసమునుకట్టసెచిత్రకపాయమునొకరోజుపాయనూరి । రాగిపాత్రలోనిదిరవ్యచాలుకమున రేండుజాములునిండవండితీయ । పేరు బెట్టిరిట్లుప్రీతినిప్రశయాన్ని । రుద్రరసమటంచురూఢిగాను । సకలరోగహరముసరవిగనియంగనినుచునుడివిరిట్టులార్యవరులు॥

శ్లో 20. జ్వరములకునాభిమాత్రలు॥

ఉ॥ నాభియురొక్కయంశమను నందులయిథకమునల్లమందునుకొ శోభితసిందుర్జలముల శొంఠివరీచియుకట్టలతలరా । ప్రాభవమైనయట్టి కయ్యపన్నుగసిందురభాగమన్నిటన్ । వైభవమొప్పుమడకనమువాకుడుజంబిర ఆర్ద్రకంబులక॥

శ్లో 21. ప్రాణేశ్వరరసము॥

సీ॥ హరితాశపారదచక్రకంఠముల్ వేససవంజుగనన్ని వేసివటియు । నేలతాడిరసాననేర్పుగాడ్వినంబు మడించి కాచలోపటియునించి । వాలుకాయంత్రాననొక నాడుమఠదాగ్నిపాకంబుగావించిపరగదీసి । కాంచనబీజాలగలతైలమటువేసిశ్రీకటుక తైలాననమునూరి । కరకతాడిధాత్రికా సరసలేరుతెక్కులిగలిజేరుతప్పతీగ । గుంటకల్లరాకుగొడ్డుకాకరదంపచేడిపొట్లదళమంజిన్నములక । పసరులనొకజాముపరగంగనూరియుమత్స్యకేకిఛాగ మహేషకీటుల । చేడికట్లు వేసిచేయంగప్రాణనా । ధరసమంచుననిధారుణీం ద్ర॥ గీ॥ గురిజగి శెప్పునివ్వంగకొదువశేక । సకలసన్నులు శెడునునిస్సంశయంబుటంచుబలికిరివై ద్యులీయవనిలోన । దీనిమహిమంబు దెలతనితేటపరతు॥

శ్లో 22. పాశుపదస్త్రము॥

సీ॥ పాలతుడ్డమునుశ్లేషాష్టామనుగారి పాపాణములును నేపాళములును । వసరాభిసారితాళవెనమైలక్షద్ధమంగొడ్డి ప్రస్తరమునుతుల్యముగను । యిన్ని టికినిసమమేపారరసమునుఖల్వంబులోనిడిగట్టిగాను । జీల్లేడుబాల

నుజేర్చుచుమదికంచివోలికాయంత్రానవేలగట్టి | జాముతడవువండివక్క-
దీసియుబాముచేమనువేసిపరగనూరి | బ్రహ్మరథింబుగొరిగించిబాగుమీర
కత్తివాట్లునువేయించిగ్రహు-నలత | గురుజగింజెత్తుతలనంట కొడువమాన్తి
సన్నియుచుబోవుదీననిస్సంశయంబు | గానదీసినిపండితఘనులుభువిని | పాశు
పదమనుపేరిడిపల్కిరంత||

23. లోహరసాయనము. 4

సీ|| ఉక్కు-రాపొడిపాలునోస్పారసమంత గంధకమాకెంటకలియ
బోసి | కలుబందగనమ నగట్టిగమడించితార్మ్యభూతి ముబలాతగనమచ్చి |
మూతమూసియుదాని మొసరగగప్పియు గజపుట మొక్కటకడునమచి |
సాంగశీతలమునిజుక్కగాదీసియు ప్రికటుక మాయ నదినమనూరి | జెల్లగలిజే
రుసాగయుతప్పతీగ | ఉడ్డనరమునుగొల్చియునరగ ముంబు మాదక శ్లాఘి
నల్లేరువార్ద్రావముల | గుట్టకల్లరసమునుగూర్చిమరియు వీటిరసములు జేర్చి
రనిడియువేగ | నూయొక్కొకపుటమునునొనరి పెసి సాంగశీతలమైననుస
రవిదీయ | లోహరసముయెన్నిరియాధీగాను ||

గీ|| శ్వాసకాసపాంచుభదుకలమగిశ్లేష్మ | పిత్తచిచ్ఛజాతప్తిహ
వ్యాధి | శతములణచనిదియెసాధనంబుచును | చేతురిట్లుధరను సిద్ధమగులు ||

24. పూణక చంద్రోదయము. 4

సీ|| గాంగేయు మొకపాలు ఘనరసంబెనిమిది పదునారుపాశ్వనుబలి
యుగూర్చి | పైడిప్రత్తిపువ్వపనరుమదికంచితలబంధిరసమునకలియనూరి |
మూపుదనములువైన వేమకనటుదీసికాచకుప్పియించిఘటయిల్లన | వాలుక
యంత్రాననొనరగనవిజేర్చిమూడుపహ్నులచేత మొనగవండి | కరుగునప్పుడు
బాడువంగగట్టియైన | శీతలంబునదించియుశ్లేష్మమెత్తు | జాజికాయయమి
యాలు జాజిపత్రిపచ్చకర్పూరకస్తురుల్ బాగుమీర || శ్లేష్మమెత్తులచంగాలు
జేర్చిచుటియు | చూదిఫలసారమున దానిచుమతనూరి | పూణకచంద్రోదయం
బరిచొగడిరిట్లుమాష మెత్తును సేవింపమానురుజలు ||

శ్రవణము.

రవిప్రతి యభ్యక్తగంధక మరిచములను।

మోక్షిలవం కలవణంబుదరదంబుర సముసమము । హం
సపాదిర చిహించు గాకుటటపుటము వేసి సాంగశీతల
మైచనన్నం బంబుజేసియు సాంపుమీర । మాషమాత్రంబునను
పానమమ జ్వరములు వేకులు వేగవదలు । పథ్యమిచ్చాప్రకారంబు
పరగజేయ సుచుజెప్పిరిదీనినోయజ్జనాభ॥

క॥ పడవ్యజర సనేచను । పరువులు బెట్టించు నెట్టి పాయనిజ్వరమున్ ।
నరులను వేధించి కయది । యురువడి నెడిపోవును మృయుర్వి నాధా॥

—26. శాంభవీరసము.—

సీ॥ కరక కాయయుశ్శాంతి గౌరీశిలంబును గంధకంబును వెలిగారరస
ముద సేపాళమమర గనదిగూర్చి జంబీరరసమునజక్కగాను । మూఱు
దినములు నూరిముద్ద యాకుటనిడిమూత మూసియు చేలమ్మ ప్రికిచ్చి । కుక్కట
పుటమునకొమరొప్పు గావడి సాంగశీతలమునజక్కాదీసి । మేల్లగా నూరియా
క్షధమేత్తు కను । దశమభాగంబుమిరియాలతగను నైదు । భాగములు నాభిక
న్వనపరగగూర్చి । గురిజమాత్రంబునిచ్చినగురురుజులు॥

గీ॥ ఆవు పెరుగును నన్నంబుననుచినంబు । పథ్యమిరీతియనియును పతి
కిరంత । భేషజులు జేతురంత యు బెంపుతోడ । రమణనొ వ్చారు శాంభవీరసము
వినుము॥

==27. నారసింహరసము.==

క॥ రసబలిశల సేపాళము । వసనాభియు గౌరీశిలయు నాయభ్యక్త
ము॥ వెనసమము వేసికాకర । పసరునదినములను రెంటబాగుగ నూర॥

క॥ మూకుటనుంచెయు మూతెడి । ప్రాకటము గుక్కటాగ్ని పాకము
జేయ॥ తీకుగడించెయు మగుకను । సాశోనిమడించె రెండుక్షణములమరి
య॥

క॥ అంతక రాటంబుననిడి.

పడియవక

వింతగదిరునుజ్వరములు! సంతతశుభం

28. విశ్వంభర.

చ॥ రసమునుయింగిలిక మునురమ్యత.

పొసగ

గనాభియుట్లుసమమొప్పగనన్నియుహంసపాదితి.

సోలును

దాననుసూరియుకుక్కుటాగ్నిచే! వెనసిడికూర్చిత్తము.

పించివరా

హచేమచేన్॥

గీ॥ ఇట్లుమదిఁచితిసీయనెలమినదియు । గుఱుమూత్రంబునిచ్చిన
కురుదోష! జ్వరములునుసన్నిపాతాదిజాడ్యములును! అసిరివెళ్ళంభరంబు
నియవలెన్॥

గీ॥ సింధురమురోచనమ్మనుచిత్రమూల । దుంపరాష్ట్రంబునమ
ముగదూచివరియు! గుంటకలగరరసమటుగూర్చినార । విష్ణువక్త్రంబును
చువెలసెనదియు॥

గీ॥ చంకమాత్రంబుమాత్రలుచక్కజేసి! తేనెనొకపూటచేతినిట్లు
దినగ! శ్వాసకాసలుబోవునంతయుములేక । యనుచుజెప్పిరి యూరితి న
వరులు॥

29. ప్రభురసుంకరరసము.

చ॥ రసబలియభక్తింబులునురవ్యభరంబుగమాడురాష్ట్రంబొసంగ
నూరియెడనిపిపొందుగమాననుకుక్కుటాగ్నిచే! వెనుదిరిసి మినుకపి
త్తములందగజేసినురియున్ । ససిపడనివ్వగాజ్వరమనమ్ములమానుభ
తకంబునన్॥

30. త్రివిక్రమరసము.

చ॥ రసమున నాభితాళిక మరంజలముడుసమంబుగాగవే । పొస
గగగుంటకల్గరసమున్దగబొసిమదిచిమూసనుక । నుసికడనుంచిపాటకను

జక్క-గవ

సజనదించినదగ్గఱివిక్రమమెండ్లను

చిత్రవై

గీ

రుసనదియు । మాపమాగ్రంబునిచ్చినచుస

లకంత ।

నిస్సంశయంబు । ననుచు నుడిపిరి వై ద్యులొ

యవనినా

-౩౧. జయవిక్రమరసము. _____

గీ ॥ చాభిహారి తాళ జెలి గారమణిశిల సమముగ భల్వాననమరసుం
చి ॥ జంబీరం, ముహూర్తమునాల్గుడోలయంధ్రంబునవ్రేలగట్టి ॥ జామును
వండంగజవర గాదీసి నేచూరకాంబుగాపించిచోర్యముగను ॥ మత్స్యకీర్తనను
మరి యభావన జేసినినమును ఉంచంగతీరునదియు ॥ ఇగతజయవీరరసమనజె
ల్లగియు ॥ దీనిమహిమంబుగొనియాడగానుదరవె ॥ ఇందుచుచుగడిరివైద్యు
లమనసభరిత ॥

శ్లోక ౩౨. సూరికాముఖము. శ్లో

గీ ॥ సూరికాముఖమటుసొంపు గావిసుపించునీయోగవంతయు నెలమివిను
॥ మణిశిల తాళక మైల తుధమునాధిపాలకు ధమయ నేపాళయలను ॥
మై ॥ సౌవర్చగంధకాభ్రంబులుదరదటంకణములుతగనుసమము, యంతర
స బనుస్పృహగూర్చియు వేపవిత్తలనూ నెవేగ జెచ్చి ॥ మామదినములుపార్తిం
చిముదముతోడ ॥ దినముడోలను వండంగదీసిమరియు ॥ నల్లగర్వముజేరుననది
యురెండు ॥ దినములునుభావనముజేసితీసిహృద్ధి ॥ పులుసునను బోసియనుకు
గానెలమిచీసి ॥

గీ ॥ బ్రహ్మగ్రంధంబుగొరిగిపైపరగకత్తి ॥ వాట్లువ్రేయించినాలుగు
వడ్లగింజ ॥ తెత్తుయొక్కించినప్పుడెయింపుమెరయ ॥ సన్నివెక్కులొకకొయ
సనిసిహోత్తు ॥

శ్లో 33. సూ

సీ॥ గాంగేయవభృకగంధక . గ్రంబునాగ
భస్మ । వంగంబువెండియువైక్రాంతరస . సుసమమ్మ
గూచ్చి । నిగుండకాకరనిమృతసంబులుగలి . కు । చిత్ర
మూలముతులసిజేల్లేడుకల బంపబోడతరసిరిబొప్ప
యదియునుదీసిమరియు । మదనముజేసియంతటవం... పెల్లొడి
వాలుకనొప్పవండి । సాంగశీతలమైననుజక్కదీసి । చూర్ల చియంత
యుచోద్యముగను॥

క॥ సూకరమయూరకుక్కుట । కాకోదరమహివతురగ కప్పలచే
దున్ । తీకుగ వేసిముసూరగ । ప్రాకటముగనదియ సూతికాభరణమగు॥

క॥ సూతిక కాంగవచ్చిన మోదముతోనివ్వనన్నమునుముట్టెత్తిన
భోజనమదియుక్తముగా । మేదినిపద్యంబుజేయ మేలగునధిపా॥

శ్లో 34. మృత్యుంజయ రసము.

సీ॥ తామ్రంబురసమును తాళకబలితామ్ర సాగరి ఘనముల్ సమము
గూచ్చి । వొత్తిమంపరసానబొందుగవర్ధించి వజ్రమూసనుబెట్టివలను
గజబ్రతుముకగ్రాటిగావించివండియు సాంగశీతలమైనచక్కదీసి । అ త్వస్య
కుకురమయూరాహిచేదులు నాలుగుజాములునమరనూరి । తల్ల సరిగియం
తతదనుపానమమర । రెండుగురిజలెత్తురీకినివ్వ । సన్నపాతరుజలుసంశయిం
పకబోచ్చి । మృత్యువిజయమనిరిసత్యమరయ॥

శ్లో 35. లోకనాథరసము.

చ॥ రసవివగంధతామ్రములు రంజిలలోహవరాటభస్మముల్ పొస
గకటాత్రయంబు సమముప్పగనన్నియుతెల్లగల్గెను॥ వరుసవజ్రవల్లరస
పాళములకదగనూరికుకుటా । గ్నిసరిపడింగిల్లునుడించిననొప్పనులోక
నాథమే॥

==36.వాతాంతకరసము.==

సీ॥ గాంగేయతామ్రముల్ కాంతభస్మములోహ తారంబువైక్రాంత
తాళకములు । బలిరసభస్మముల్ పగడచూర్ణంబును సేకాంశలన్నియునె
లమిగూర్చి వావిలిజీల్లేడువరహంసపాదయు నడ్డసరముకల్లర కురసమువే
పచక్కరసంబు వెసనిమ్మపులుసును గలిజేరుసారంబు కడియనూరి వజ్రమా
సనిడుచువరుసగానాయేడు పుటములేసితియ్యపుర్యముగనురోగశతముల
ణచురూఢిగవాతాంత । కరసమనుచువైద్యఘనలునసిరి॥

(*) 37. తుయకుతారము. (*)

సీ॥ రసవిషగంధకరజితాభక్రకంబులచూర్తికి సౌవర్చమాగధులను ।
నాగవంగంబులు నాగదురీచముల్ పిద్యవమాడూర వెలయతామ్ర । షక
లకర్త్రయుక్తోష్ణునలగుంపరాష్ట్రంబు కాత్రెలోహమువెలిగారములును । స
మముగానెన్నిటిక్రమముగా గూర్చియు కల్వనపేసీయుఘనతగాను । వాకుడు
గలిజేరువావినల్లేరు అగ్నిభృంగీఓషమంచపాడి । ఆర్ద్ర కరసముననమరయూ
మమునూర జెల్లుతుయకుతార మెల్లజగతి । నూనియావడినగ బూసకపద్మము ।
జేయవలయునీనిసేవ వెళ॥

(*) 38. నీలకంఠరసాయనము. (*)

సీ॥ రసబలిలోహముల్ పసనాభినేపాళ చిత్రక తాళిశపత్రకములు ।
యేలకుల్ మోడియునీలవిళంగంబులు ముస్తలురేణుక మోడినవరు । క్షళ
కేసరములుక్రికటుక తామ్రంబు । కమమతోనన్నియ సమముగాను । కల్వం
బులోనుంచి గలిజేరుపసరున బృంగార్ద్ర కమలను పిడిసిమోడు । దినమెల్ల
నుషర్దిచిదిరముగాను చణకమాత్రం । పుమాత్రలుజక్కిజేసి । యివ్వపాం
మజ్వరంబులవెక్కియైన । పాయునీనీలకంఠర సాయనమున॥

(*) 39. సిందూరిభూషణము. (*)

చ॥ రసబలియభక్రకంబులను రంజిలుబంకణమొకట రీతిగా । వెసనిడి
కృష్ణకాంచనపు వేరుగసంబునజామ నూరియు॥ మసలకహంసపాదరసము

ర్దవర్షామునుయార్ద్రకంబునకై వినువకనట్లుచేయనగు విశ్వతసిందురభూ
షణంబనకై॥

—40. వాతవిధ్వంసము.—

అ॥ పారదవంగతామ్రములు భాగసమంబులునాగలోహముల్ | ఆర
యనట్లగంధకమునభ్రాకటంకకటుత్రయంబులా | మేరయువాఢీయుగ్గమును
మేదినిధాత్రియుకల్గరాగ్నికా | సారకటుత్రయత్రి ఫలపారిములదగనూర
గాదగున్॥

గీ॥ ఇట్లుచేప్పినవస్తువులెలమినాల్గు | యామములవర్షసముసేయజ
గతినిదియు | వాతవిధ్వంసమనుచునువైద్యులనిరి | యిదియు సేపించరుజులెల్ల
యాగునంధ్య॥

—41. భద్రకాశీరసము.—

సీ॥ విషమునుగంధక వెలిగారషభ్రాక మాగధవాగరమరిచుజులును |
రసమునుసైంధవలహంబుభుత్తూర బీజముల్ సుముగాబెట్టినురియు | చూ
ర్ణంబుగామిచిసాంపొందమూసను రెండుజాములుదాకవండితీసి | సాగశీ
తలమైనరవిగాదీసియు మీనుచేచునువేసిపూనినూరి | మగుడవర్షజేసి
యుమాషమాత్ర | విదిక్రికటుకషాయాననివ్వదోష | జ్వరములునుసన్నుతు
నువేగదోలగుభద్ర | కాశీరససేవననుచునుఘనులువనిరి॥

—42. ఉమామహేశ్వరరసము.—

సీ॥ రసమధ్రకంబులు వెనసమంబులు బెట్టి చీకు వెల్లురసానటీకుగా
ను | మర్దిచివోలనుమరియుంచితీవ్రాగ్ని రెండుజాములువండి వెలయిదీసి |
కోతిపిత్తంబునుగూర్చుకుయామంబు మర్దించియదియునుమాషమాత్ర | మి
వ్వంగజ్వరములుసింగముగనిపారు లేకిగములకరణిలేచిపోవు | నిట్టియాషధ
ములపద్యమింపుగాను | తీయనగుకూరచల్లయుబోయవలయు | ననుచుజెప్పి
రితైమ్మలియనలోనసాగజనోప్పారునిదియును భూదిమహిమ॥

43. నారాయణరసము.

క॥ వెలిగారమరిదళంబును | బలియును మైత్ర్యమొకటిపాలుగమరి
యె॥ గలిజేరువేల్లరసమున | నలరగమూనాళ్లుమారినదిమరియంతే॥
గీ॥ ఊలయంత్రాననదిరెండుజాములమర | యీసర మెయుంచియా
వవమిట్లువండి | యడ్డిగెత్తును సేవించనద్యతంపు | జ్వరములగునుదీననుజ
గతియుండు॥

44. భార్గవీరసము.

గీ॥ బలియురసమును నేపాళభాగవమర | రావిచక్క-కషాయాన
నలరమరి | యీతనంబునఊలనుయలమిజాము | వండిపదిలంబు గాదీసివరుస
నదియు॥
గీ॥ మాగధంబునుచక్కారమరియుగూర్చి | విషమజ్వరములకివ్వంగ
వేగబోవు | మారుతాహతిబోవు పేఘములకరణిపరగ | నొప్పారుధరణిలో
భాగవంబు॥

45. ఉత్తమాగ్నికుమారము.

గీ॥ రసమును నాభియు వెనసమంబులుగూచిక | యగ్నిమాతరసాన
నవియుచినము | మర్దిచియంతయుచుంటిమూసనునడి వాలుకాయంత్రాన
నొకరచినము | వండియునదిదీసివైశంబెయదియంత భూవుట మొక్కిటిపొం
డుగాను | శ్రీకటుకషాయంబుదీసియుమర్దించి నాల్గవపాళనునాభిగూర్చి | నీ
లియాకురసంబున నెలమినూరి | గురిజగింజప్రమాణానగళికజేసి | తవ్వమెరి
గివ్వరుజలునుదవ్వరుగు | ఉత్తమాగ్నికుమారంబునొసరవినుము॥

46 సింధాగ్నికుమారము.

గీ॥ బలియునురసమును వెలిగారనాభులు నాలుగునొకరినిమర
గూర్చి | అర్కపత్రరసాననదియట్లుమర్దించి వజ్రముననుబెట్టివరుసరెండు
చీపుత్తికలిచ్చిచెలువాప్పకుప్పెలో నిసుకబోసియుమూసనొనరనుంచి | నే
లనుకటుద్రవ్వినప్పునగజపురవేసియు నదియంతదీసిచరియు | గురిజగింజలం
తగుళికలుగావించి తత్వరీతిచెలసితగనిడంగ | రుజుబుమానుననుచుకూడగ
బలిగారి | చైతన్యజనములెల్లవోద్యమగను॥

—47. మహాదగ్నికుమారము.—

సీ॥ తాళమభ్యక్తామ్రమున్ నాభియు నిగిలికపురసమిట్లుమంచి |
యుల్లిపాపాణంబునొనరంగనొకయెత్తు నన్నియుగూర్చియునలవడంగ | కల్ల
రాకుర సానకల్వంబులోనూరి కావకుప్పెనునుంచిగట్టిగాను | చీలమృత్తికలి
చ్చి చెలువారమందాగ్ని వాలుకాయంత్రానవండిచినము | దీసియదీయనుక
నగలం తెసిజేసి; యెట్టిజ్వరములకికేననుమట్టుపడును | ననుచువైద్యులుబలికిరి
యవనిరాధ! మహినిదనరుమహాదగ్నికుమారకింబు॥

==48. రాజాగ్నికుమారము.==

సీ॥ నవరత్నలోహములటుపంచలవణాలు రస్మన్మంబుగనన్నిరహి
నిగూర్చి ఉక్కిరిసముననొకనాడుచుర్దించి చిశ్రమూలరసానచెలిసిూరి |
గాజుకుప్పించుచికడునాగుజాములు వాలుకాయంత్రానవండిచి | నను
పానకళమనడునుకునివ్వంగ తీరుచుయెటువంటిశైవులులైన | ధ్యమిచ్చా
ప్రకారంబుపరగపినుము | నొనర రాజాగ్నియనుచునునుడివిరిట్లు | గురిజమా
త్రంబుసేవిపకుదురునున్ను | అశ్వనీదేవతులుబల్కిరనఘచరిత॥

—49. అన్యధాగ్నికుమారము.—

క॥ నవలోహంబులరసములు | యివిన్నయియునుమునునిచ్చియరగర
సానక॥ యవిరళముగైదుదినములు | నవరగమర్దించికుప్పెసరిపడుననుచుక॥

గీ॥ చీలమృత్తిక లేడునుజేసిచియు | వాలుకాయంత్రముననదివడ
మెరయ పదియురెండునుజాములుపరగపినుము | గురిజమాత్రంబు సేపించ
కుదురురుజులు॥

—50. ప్రాణాగ్నికుమారము.—

చ॥ రసమునునాభిగంధకము రక్తత్రంబుగగంధకంబుం | పానగ
గనాల్లుభాగములు పొందుగమర్చియుపర్పటాద్రిసం | పెసఁడినూరిమూతని
డివేగ మెఘాపుట మేసితిసియుక॥ మసలక మేక చేదుమరిమత్స్యముచేదునువే
సినురగక॥

గీ॥ మహిసరుప్రాణాగ్నికుమారకంబు | గురిజగింజంతయిచ్చినకుదు
రురుజులు | సంకయములేదుయనుచునుసరవిమున్ను | అశ్వనీదేవతులుబల్కి
రబ్బరాభ॥

బౌద్ధయోగప్రకరణముసమాప్తము.

వైద్యగ్రంథము.

వస్తుగుణప్రకరణము.

—❁—
❁ పాదరసగుణము. ❁

ఉ॥ సూతము సేవజేసినను సూటిగ వాతకఫక్షయంబులుకొని భూత
భయప్రణంబులును భూరిస వాయుఫిరంగులున్ మహావాతగుణాదికూలలగవా
రణజేసియ మోఘవీర్యముకొని ఖ్యాతిగదృష్టిపుష్టిఘనకాంతి నెసంగునహీంద్ర
భూషణా॥

—❁—
❁ గంధకగుణము. ❁

ఉ॥ మారిచమార్గయుక్తముగమంచునుగంధము సేవజేసికొని భూరి
ప్రమేహమైత్యుజపూరితకుష్టుగదాంతరంబులకొని బారగదోలివాతములపై
కబికించిజ్వరాల్పినొంచియుకొని ధారుణిలోనగంధకము దారతనోష్ణునకొని
గృహనిధి॥

—❁—
❁ నాభిగుణము. ❁

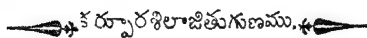
చ॥ చిరతరవత్సనాభినతిసేవ యొనర్పగశ్వాసకాసలన్ గురుతరం
జయత్కలుసుగల్గుజలోదరపాండుకూలలన్ గరిమనుదృఢచిత్తపుష్టిఘనకాయ
దృఢాంగచిరాయువిచ్ఛేదకొని నరులనుబ్రోచుచుం జగతి నాభిసుధాసమం
దరీశ్వరా॥

—❁—
❁ కిరీకగుణము. ❁

క॥ అనుపానగరిమతోజుత | ననయముదరదంబుగొని చనఘృణజ
ములన్ ఘనసన్నిపాతజ్వరములనణచియుద్గ్రాయవాసగు నంబికనాధా॥

—❁—
❁ శాశకగుణము. ❁

క॥ వరత్రాశకభస్మంబుచి గరిమతోసేవింపనర్హకాసక్షయంబుచరి
ణామకూలజ్వరముచి బరిమార్చియుపుష్టినొసగుభావజహాణి॥

గీ॥ వింశతియు మేహపైత్యముల్యంతములను ద్యంచితనుకాంతిదీపనంబంచితముగఁ నిచ్చుకర్పూరశిలదాని నెన్నదరమె । యనుచు దెలిపెనుసురవైద్యుడీశవరచ॥

—మణిశిలగుణము.—

గీ॥ మణిశిలను సేవ జేసినమానవులకుఁ నస్తీగతమేహజ్వరములనణచి గుల్మఁ పాంశరోగాదిశూలలబరదోలిదీపనముసంగునని చెప్పెదేవదేవ॥

—మేనుమాక్షికగుణము.—

గీ॥ మాక్షికము సేవ జేసినమానవులకుఁ శ్లేష్మపైత్యజ్వర బీజాచిహ్నములను । బాపిదీపనమారోగ్యబలమొసంగఁ తేజముననుంజ నని చెప్పెదివ్యభురువ॥

—నేపాళగుణము.—

క॥ నేపాళంబులదీనిననుఁ తాపశ్లేష్మాదిపైత్యదారుణముజలన్ బాపి సుదీపనవృష్టియుఁ నేవుగసమకూర్చుననియెఁ భచర్మధరా॥

—రససిందూరగుణము.—

మ॥ రససిందూరము సేవ జేసినచహారాజతయల్ క్కాసలున్ వసుసౌజ్ఞజ్వరజాలమున్నుదర పాండాదిప్రమేహంబులున్ । వెససంహారమొనర్చి మర్మలకు నుర్విన్ తేజదీక్షాఽయువున్న సమానదృఢపుష్టిదృష్టియొసంగె॥ ఆర్యామనోనాయకా॥

==రసకర్పూరగుణము.==

క॥ రసకర్పూరముగొనినన్ । వెసవాతతయలబట్టి వేడుకతోడకభసితంబుజేసిమనుజుల కసమానద్యుఁనిసంగునంచినాధా॥

==పాలతుద్ధగుణము.==

గీ॥ పాలతుద్ధముననుపానబలముతోను భక్షణముజేయఋజులను
బారదోలి శూలలనుద్ధంచితైత్యముసొంపణంచు । ననియుజెప్పెనుకుంభ
జాడభ్రాకేశ॥

—❖ మైలతుద్ధగుణము.❖—

గీ॥ మైలతుద్ధమునేవింశమనుజులకును । ఘృష్ణోగాదిదురదబుద్ధు
ఉదరశూలలనుబాపిదీపనతోధనోసగుననుచు ధన్వంత్రుడెలిపెనునంబికేశ॥

• ————— వెలిగారగుణము. —————

క॥ వెలిగారముపొంగించియు బలుజాబీఫలముతోనుభక్షణజేయన్ ।
భులుగ్రహణజాలమణచియు । సలలితముగకాంక్షనొసగునర్పజ్జిధీ॥

==చాతుజాతకములగుణము.==

క॥ సమముగచాతుజాతక । కమిభక్షణజేయపైత్యకఫజాలములన్ ।
వమనప్రమేహగుణముల । తమిష్యుచునటంచుబలెంతారేశధరా॥

==పటికనురాకారంబులగుణము.==

గీ॥ పటికనురాకారమునుపానబలముతోను చూత్రస్యభ్రాశ్మరీరో
గమూలములను । ధ్యంచుననిచెప్పెధన్వంత్రుడేవదేశ॥

— పంచలవణములగుణము. —

గీ॥ పంచలవణాలననుపానబలముతోడ । భక్షణముజేయశూలలబా
రదోలు । ననుచుధన్వంత్రుడెలినానందముగను । భక్తజనహాసర్యైశ పా
ర్వతీశ॥

—❖ త్రికటుకములగుణము.❖—

గీ॥ త్రికటుకంబులుఘృష్ణముతోడినినవాత । మైత్ర్యశ్లేష్మజ్వరాజీణ
శైత్యములను । బాపియారోగ్యమొసగునుభాసురముగ । నరులనలరించునని
యెనుగరకత॥

==త్రిఫలములగుణము.==

శ్లో॥ త్రిఫలములుచూడఁముగజేసి తేనెతోను । భక్షణము సేయకా
సలచారవోలి, దీపనాగ్నియు నారోగ్యతేజమొసగు । ననియుకుంభజాడైది
గించెభక్తకేశ॥

==నీలాంజనగుణము.==

క॥ అరుదుగనీలాంజనమును, గురుతుగ సేవింప నత్రకుటిలము నెల్లన్ ।
ఒరిమాచిఁదృష్టిపృష్టియు । నురుతర తేజమును నొసగునుర కేంద్రధరా॥

==శంఖభస్మగుణము.==

శ్లో॥ శంఖభస్మము సేవింపజనములకును । సూతికావాతరోగాదిశర
లలణచి, దీపనమొసంగుననిజెప్పె దేవవైద్యు । డతులితానందరూపచరాచ
రాత్మ॥

==గవ్వభస్మగుణము.==

క॥ అరూఢభస్మమరుదుగ । కూరిమిచేగొనిన వాతగుణ శైత్యము
లన్, మీరిహరించునుదీపన । మారోగ్యంబిచ్చుననియెనమర స్తుత్యా॥

==ఇంగువగుణము.==

క॥ ఇంగువననుపానముతో, రంగుగ సేవింపశూలఘ్నవాతములన్ ।
భాగమొనర్చినుదీపన । మంగమునకొసంగుననియెనార్యస్తుత్యా॥

==గుగ్గిలపుగుణము.==

క॥ గుగ్గిలము సేవజేసిన । దగ్గులశూలలనుబట్టిదండించు వెనన్, నగ్గు
గ జేసియుదీపనమగ్గులముగ జేయుననియెనంబిక వాధా॥

==కెంపుభస్మగుణము.==

క॥ కెంపులభస్మముగొనినను, కంపితవాతాద్వివేక్యకఫజాలములకు
సౌమ్యదృఢబిచిరాయువు । నింపుగదయ సేయుననియె నిభ చర్మధరా॥

==ముత్యభస్మగుణము.==

క॥ ముత్యములభస్మమరుదుగ । నీత్యమునేవింపరోగ నివయములవె
సన్ । సత్యముగదృంచి తేజము । నత్యంతమనొసగుననియెనార్యస్తుత్యా॥

==పగడభస్మగుణము.==

క॥ పరవిద్రుమభసితంబును । గరిమతోనేవింపవైత్యకఫవాతములం
బరిమార్చిదేహసౌఖ్యము । నురువుగ సమకూర్చుననియెనురగేంద్రధరా॥

==పచ్చలభస్మగుణము.==

క॥ పచ్చలభస్మముఘృతముతో । నిచ్చగనేవింపగదనికాయములన్నిం
గచ్చిగజేసియుపీర్యము । నిచ్చుననెడవవైద్యుడిందునిభాంగా॥

==పువ్వురాగభస్మగుణము.==

క॥ ఇలపువ్వురాగభస్మము । నలరగనేవింపపాండువతిసారములం
దొలగించిమర్త్యకోటిని । వెలయించునటంచుబల్కెవిశ్వాధీశా॥

==వజ్రభస్మగుణము.==

క॥ గరవజ్రభస్మమరుదుగ । గురుతుగనేవింపరోగగుణములనెల్లన్వ
రుసగనుదృంచి నెఱుపమతేజంబొసంగునీలగ్రీవా॥

==నీలభస్మగుణము.==

క॥ నీలములభస్మమింపుగ । చాలగభతుణమునేయతుయరోగములం
గూలిచి తేజోవిభవము । మేలుగనిడునంచుబల్కెమేరుగిరీశా॥

==గోమేధికభస్మగుణము.==

క॥ గోమేధికభస్మంబును । సామాన్యముగా భుజింపసతతమేహం
బామాతిసారముజముల । భీమంబైదృంచుననియె భేషజడిశా॥

==వైడూర్యభస్మగుణము.==

క॥ వైడూర్యభూతిగొనినను । వాడిజ్వరమేహపైత్యవాతములవె

సకా । తాడనమౌనర్పిసౌఖ్యము । గూడగవలరించుననియెగోపతివాహ॥

—సువర్ణభస్మగుణము.—

ఉ॥ శుద్ధసువర్ణభస్మచుతిసాంపుగసేవనానర్చివనరుజా । బద్ధమౌఖ
ర్చిమేహాయతపాండుజలౌదరగుల్మశూలలకా । సిద్ధముగానణించియతిశేషుఁ
మవారిత వీర్యమున్మహా । బుద్ధిచిరాయువిచ్చు నపు పుంజ మణంచున నేన్
సదాశివా॥

—రజితభస్మగుణము.—

చ॥ వదలక వెండి భస్మమును పానవిశేషముతో భుజించినకా । మద
యతవాతపైత్యజ్వరమానిత గుల్మమహాదరంబులకా । గుదియగజేసితే
జమొనగూర్చిచిరాయువువీర్యవృద్ధియుకా । ముసముననిచ్చుమర్మలకుమూ
లమనెన్ సురచెద్దుడీశ్వరా॥

—తామ్రభస్మగుణము.—

ఉ॥ నిర్మలతామ్రభస్మమిలనేర్పుగసేవనానర్పశ్వాసలన్ । చర్మగతా
ష్టకుష్టులుచర్మప్రమేహజ్వరాతిశూలరు । గృగ్మములెల్లబాపితనకాంచెచి
రాయువుదీర్ఘవృద్ధియుకా । నిర్మలబుద్ధినిచ్చుననిర్జరవైద్యుడైత్వనీశ్వరా॥

—వంగభస్మగుణము.—

వాసిగవంగభస్మమునుపానయుతంబుగసేవయుకాసదా । జేసినమే
హపైత్యములజీరికఫంబులబాపితూలలన్ । దాసిమధుప్రమేహములతావాద
వించిసువీర్యవృద్ధియుకా । వాసిగమర్మకోటినదివర్ధిలజేయుననెకాసతీశ్వరా॥

—నాగభస్మగుణము.—

క॥ వరనాగభస్మమరుదుగ । సురకుసుమముతోనుసేవనూతియొఫ
ర్పు । బరిణామశూలలణచియు । సురుచిరచిరతేజమొనగుసోమకీరీటా॥

—కాంతభస్మగుణము.—

ఉ॥ కాంతముసేవ జేసిననుకామిలపాండుప్రమేహకృచ్ఛలుకా । వాం

చికఃపుత్రిదోషమునివారణజేసిత్వయాదిశూలలక్ । శాంతియొనర్చిప్రప్తిఘనశా
ర్యమవారితపీర్యవృద్ధివి । భ్రాంతిగనిచ్చుకాంతులనుభాతివహించునగేంద్ర
జాప్రియా॥

==లోహభస్మగుణము.==

సదమలలోహభస్మమతిసారభ మొప్పకటిత్రయంబుతో । వదలక
చిన్నమెత్తుగొనవారగణాదిప్రమేహపాండువుల్ । సుదరమహేచాదరక్షయల
నున్నతకాసలదృంచివేట్రచే । కుదురుగకాంతినిచ్చునని కుంభజుతోనెరిగిం
చెశంకరా॥

==ఇరుపభస్మగుణము.==

ఉ॥ ఆయనభస్మమిత్రకణమాజ్యయుతంబుగనేవజేసినన్ । కాయస
ముద్భవకృములగాంభరజేసిదశార్కపాండువుల్ । ప్రాయమణించిశోభలను
బారగదోలిమనుష్యకోటికిన్ । ఛాయయొసంగివెల్లనని చయ్యనబలెశశాం
కశేఖరా॥

==వర్తలోహగుణములనగానత్తుగుణము.==

గీ॥ వర్తలోహముననుపానవస్తువులతో । భక్షణమునేమరుజముల
బలమణించి । యాయురారోగ్యకరపీరియతులితముగ । నొసగుననిబలె
సురవైద్యుడురగభూష॥

==అభ్రీకభస్మగుణము.==

చ॥ గురుతుగనభ్రీకంబుననుకూలవిడెంబుతోనేవజేసినన్ । గరిమ
నునాతపైత్యకఠకాసమహాగ్రహణీప్రమేహముల్ । వరుసగదృంచిదీపనమ
వారితపీర్యమొసంగినేర్పుచే । ధరసమృతంబుతుల్యమనతద్దయునొప్పననెన్
నదీధరా॥

==వరివంటకగుణము.==

గీ॥ వాతపైత్యాదిరోగనివారణంబు । దేహకాంతియొసత్వముత్సా

హాపథము । వీర్యవృద్ధియునధికవివేకగుణము । లిచ్చువరివంటకంబులనెఁ దరమె॥

—కొరవంటకగుణము.—

క॥ జ్వరవాతశ్లేష్మంబులు । హరియించును నుష్ణకారి అతిపైత్యంబుల్ । పురుషత్వముకొంచెంబగు । ధరశక్తియులేదుకొరవంటకమునకున్॥

—జొన్నవంటకగుణము.—

క॥ చలువయుపైత్యహరంబును । బలువగుగుల్మంబుకాన పాండు ఊయలుక॥ గలరోగకైవైరంబగు । యిలపైజొన్నోగరముకునివిలక్షణముల్॥

—వరగవంటకగుణము.—

గీ॥ వరగవంటకంబు వాతపైత్యముజేయు । శక్తిహీనమగునుజతర మధిక॥ మథీలరోగములకునాస్పదంబవుచాల॥ వృన్యకారికాంతివిరహితంబు॥

—అధికఅన్నగుణము—

గీ॥ అధికవాతముజేయు సర్వాంగములకు । ఉదరరోగంబుకాసాదులుద్భవిండు । జ్వరములూదవును తనువునచాలకాంతి । బొందుభువిరోస యారికబోసమనఘ॥

—చామవంటకగుణము.—

గీ॥ చామవంటకమునసంధిల్లుపైత్యంబు॥ వాతకారిశ్లేష్మవృద్ధనంబు॥ అగ్నిహృంద్యమొదవున ఇచ్చుగుల్మంబులు । కృమిహరంబుశక్తికీర్తిచర్య॥

—సజ్జవంటకగుణము.—

గీ॥ సజ్జవంటకమున సకలరోగంబులు । బుట్టుతామసంబుభూమిజనుల । కగ్నిహృంద్యమొదవునధికపీడలజేయు । శీతకారియధికభీతకారి॥

—వరిపిండిగుణము.—

క॥ వరిపిండిరోగంబులు॥ హరియించును వృన్యకరములతిసత్తాంతి॥ స్ఫురణదనర్చును శైత్యం । బరుదుగవృష్టియునుపుష్టినమరగజేయుక॥

అగోధునుపిండిగుణము.

గీ॥ వినుముగోధుమపిష్ఠంబువృష్యకరము॥ శ్లేష్మమొదవునువాతముల్
జెరుచుదేహ॥ ములకునెల్లగురుత్వంబుబలహేతంబు॥ మిగులదేహంబురోగ
ముల్మెసలవనఘ॥

అమినపిండిగుణము.

గీ॥ నడుమునొప్పికిల్లుదొడరినశూలలు॥ వాతపైత్యరోగవారణంబు॥
రుచికరంబుశ్లేష్మకోగకారణమది॥ మెసగబద్ధకారిమినపిండి॥

చోడిపిండిగుణము.

క॥ మలవారమరోగశాంతియు॥ బలుఁగుదీపనముజేయు॥ బలుశక్తి
యగుక॥ చెలువుగక్కుమౌతనవగు॥ జెలువలరగచోడిపిండినిఁచూడెదరా॥

అసముదాయపునేతిగుణము.

గీ॥ జ్వరములనుస్మాదంబులు॥ హరియించును శూలలణచునపి
శ్యంబుల్॥ స్ఫురణముతేజముబలమును॥ నెరవైననబుద్ధిగలుగునేతిఁధనలోన్॥

(*) ఆపునేతిగుణము (*)

క॥ రాజులకునుబాలురకును॥ తేజముగావించుదృష్టిదేదీప్యమగునీ॥
భోజనసౌఖ్యమురుచియగు॥ యేజులకుఁపథ్యంబుయాలగోఘృతమనన్॥

గోరైనేతిగుణము.

గీ॥ గోరైనేతిగుణముగూర్చువాతంబును॥ శూలలొదవునక్తిజాల
లు॥ మేహమూత్రకృచ్ఛరాహంబులగునా॥ మదముఘ్నికరమువంప్రి
వర్య॥

మేకనేతిగుణము.

క॥ ఏకర్షిమేకనేతిని॥ వాతముపైత్యంబుశ్లేష్మచర్జితనగుచుక॥
ఘ్నికరవృద్ధకరంబగు॥ తిత్తజ్వరములనుసంహరించెదరా॥

==అప్పుడు కాచిన నేనిగుణము.==

క॥ అప్పుడు కాచిన నేతను । బొప్పడు సత్కాంతి మునిమిజిరగడు
మేనక । ముప్పిరిగొను సత్యంబిది । నెప్పడు చిరరోగ మణచు నిలను గుణా ధ్యాన్

==వెన్న గుణము.==

గీ॥ అధికమగు వీర్యవృద్ధియు । బొదలును దేహంబు కాంతి బొందును
లఘువై । పదలఃనవనీతంబు । సదచలగావించు శక్తిరసోక్తి భువిన్

==తేనెగుణము.==

ఉ॥ తేనెను దృష్టియై కలుగు నెంచు నుక్లేష్కము క్షైత్యముల్ । మా
ను నుదుప్తకుంఠచిషమక్రిమి మేహము గాజగుండున్ । మారుగ గొట్టి మేను
కుసమంచితస్యాము శేయ దేహత్ । పానము శేయ యోగ్యమను పానము
జ్ఞేషధ సేవకై తగుక॥

==నూనెగుణము.==

క॥ తిల నైలంబున శూలలు । నలయించును కాంతిపుష్పినలరగ శేయున్ ।
వలను గదాహము శేయును । తలపశిరోరోగ పాండుశతులు హరించుక॥

==నూనె మొద ముల సముదాయగుణము.==

గీ॥ ఇప్పుడూ నెవల్ల నెల్లరోగంబులు । మానునా ముదమున మారు
తంబు । వేపనూ నెస్వచిషము హరించును । కాన్లునూ నెకష్ట కాసలణచు॥

==ద్రాక్ష ఖర్జూర పువ్వుల గుణము.==

క॥ జ్వరవాతత క్షైత్యము । హరియించును శ్వాస కాసలతివీర్యమ
గుక॥ గురూదాహమూత్రసారణి । విరియించును ద్రాక్ష ఫలము విమలపవేకా॥

క॥ మదమొదలపుత్పన్న రాహము । బొదలిన పైత్యంబు శ్లేష్మములు హ
రియించున్ । పదపడిపాతవగు పుష్టిక॥ గురూఖర్జూర ఫలములు సమధు
రంజై॥

—దాడింబపండ్లగుణము.—

క॥ జ్వరవాతశ్లేష్మంబులు హరియించును నాది గాగనామయసమి
తిక॥ పురుషత్వమొదవువీత్తము హరియించును గ్రహణిరోగమణచుధరిన్॥

—అరటిపండ్లగుణము.—

క॥ ఘనపాతశోభకాసలు నొనరంగా బెరుచునగ్నినొగిమందమగున్,
వినువాతశ్లేష్మంబులు అనటిఫలము చేతచూత్రమధికముసిచ్చుక॥

—కొబ్బరికాయగుణము.—

క॥ మందాగ్నిబరిహారంబగు బొందుగ శ్లేష్మంబు చాలపుష్టికరంబుక॥
మందంబునుష్ణవీర్యము పొందుగ టెంకాయగుణము భూతిగుణాధ్యై॥

—మాడిఫలగుణము.—

గీ॥ శ్వాసకాసగుల్మక్షయనాశనంబగు పైశ్యకూలలెల్లబరిహరిం
చు చలియునొదవుమిగులసౌఖ్యంబుమందాగ్ని మాడిఫలముగుణముమంత్ర
వర్య॥

—(*) మామిడిసముదాయగుణము. (*)—

క॥ వడపిందెసకలరోగము లుడుచుకొత్తైత్త్యంబుపులుసుబొదలిన
కాయల్ కడునూష్ణగుణముశ్లేష్మము వడిమామిడిఫలము జేయువాతహ
రంబుల్॥

* నేరేడుపండ్లగుణము. *

క॥ హితకరముజేయువాతములతిశయచుగమేహమణచునతిమధు
రంబై మతిగల్గివివహరంబును క్షీతిలోనేరేడుపండ్లుసింహాద్రవరా॥

* మేడిపండ్లగుణము. *

క॥ వినుపైశ్యశ్లేష్మంబుల కనుమూలమువాతహరముకడురుచ్యకరం
బొనరించుజాడ్యమెప్పుడు తనువునకు మేడిపండ్లుతగునగుణముల్॥

శ్లో వెలగపండ్లగుణము.—

క॥ చేయవగురుచిక్రమైనది | వెలయంగాపైత్యమేహవితతులగుచున్ |
ఖలుగ్రహణులగుచుకాంతియు | గలుగదగాజేయు వెలగకాయగుణంబుల॥

శ్లో తాటిపండుగుణము॥

క॥ వాతశ్లేష్మగురుత్వము | లూసగురుచిక్రము శ్లేష్మమూర్ఛమున
దోగ్ధా | జాతమగుపైత్యమూత్రము | నాతతమగతాటిపండుకలగుణంబుల్॥

శ్లో బలుసపండ్లగుణము॥

క॥ ఆతిబద్ధకారిమధురము | ధృతియుకషాయంబు రుచియుతగుపై,
శ్లేష్మంబుల్ | హితకార వాతహరమగు | క్షుతితోపల బలుసపండ్లు శేలగుగు
ణంబుల్॥

శ్లో పుష్పికాయగుణము॥

గీ॥ పుష్పికరముగురుత్వంబుపుష్పవృద్ధి | శీతపైత్యంబుశేయమవాత
జీతము | తృప్తదాహంబురసవోషముష్ణహరము | గరళనామంబుగుమ్మడికా
యగుణము॥

శ్లో ఆనపకాయగుణము॥

క॥ గ్రహణులపైత్యమలగుచు | విహితశ్లేష్మంబువాతవితతులు
మించుకొ | మలబద్ధకారిమధురము | సహజమగదయాన్నకాయసర్వజ్ఞనిధి॥

శ్లో లేతవోసకాయగుణము॥

గీ॥ లేతవోసకాయక్రితివృద్ధ్యరంబు | శృష్టలంచలవతెల్లముగను
ముదరకాయశ్లేష్మమొదవునుఫలమన | శ్లేష్మమూత్రకారినిధిమగును॥

శ్లో పొట్లకాయగుణము॥

క॥ కాసశ్వాసలుకృమిగతి | వాసిగజ్వరదాహపైత్యవాతములగు
చుకొ | వోసపుసన్నులమానును | భాసురముగపొట్లకాయపండితపర్యై॥

==బీరకాయగుణము.==

క॥ వీరపమురుచికరంబును । నేవునపురుషశ్చమొదవుహీనజ్వరసం ।
తాపములమాన్వమధురము । దీపింపగబీరకాయతెల్లంబనఘా॥

==కాకరకాయగుణము.==

క॥ హితతిక్తకారిపైత్యము । అతిశయముగవాతరోగములచుంఁగ్రహం
ల॥ హతముగజేయునువీర్యము । క్షీణికాకరకాయనేజడముగజేయు॥

==లేతవంకాయగుణము.==

గీ॥ లేతవంకాయశ్లేష్మంబువాతహరము । గలుగునతివృష్ట్యకరము
నుగలుగజేయు । ముదరవంకాయతీటయునదియుగల్గు । పండువరుగునవా
తంబుపండితేంద్రా॥

==లేతములగకాయగుణము.==

గీ॥ లేతములగకాయవాతజ్వరంబుల । నేత్రరోగములనునిగ్రహించు ।
పైత్యకరముజేయుపండుకాయలుశ్లేష్మ । కరముముదరపైత్యకారియనఘ॥

==మనగకాయగుణము.==

గీ॥ వాతకుష్టుమేహజాతరోగంబులు । నాశమొందుదీనంబుజేయుత
లపరోగములకుతగియ్యకరమగు । కటుపురుచియుముగకాయగుణము॥

==పుచ్చకాయగుణము.==

గీ॥ కుష్టునేత్రరోగగుణములుహరించు । మూర్ఛమేహజాతమాలు
నశించు । శీతకారిరుచియుప్రీతియొదనరును । పుచ్చకాయగుణముపుణ్యవరిత॥

==అకారకాయగుణము.==

క॥ జ్వరపైత్యశ్లేష్మగుణులు । వారియించును శ్లేష్మకాసలలిగుల్మదుర్ల
హరియించువృష్ట్యకంఠగు । ధరన గాకరగుణంబుధర్మధిజ్ఞా॥

==బోడతరముగుణము.==

క॥ కటుత్తిక్తముష్ణమొదవును । పటుతరగుల్మోదరంబుపాషాణో
రం । కడువాతశూలశ్లేష్మము । తటుకునహరించుబోడతరముధరిత్రే॥

==బలముకూరగుణము.==

క॥ చూచుగుత్తిగుణంబగు । వెలయుగురుత్వంబుజేయువింశతిమేహం ।
బుబుగ్రహణివ్యాగుబుడుగుకును । కొలదిగరుచికరముబునకూరధరిశ్రీ॥

==పచ్చపెసరపప్పుగుణము.==

క॥ జ్వరశూలపైశ్యకాసలు । హరించునువాతశమవనుగుపైత్య
బుల్ । నిరతమదీపనకరమగు । పరికింపగపచ్చపెసరిపప్పుచుననఘ॥

—కందిపప్పుగుణము.—

క॥ మందాగ్నిబోడనుదెప్పడు । అందముగావాతపైశ్యమర్మక్రి
లు॥ । శెందవురుచియగుదీపన । మొందుంపగకందిపప్పునుర్విదలంప॥

—శనగపప్పుగుణము.—

క॥ వాతపైశ్యగురుత్వము । ఖ్యాతిగశుభమెనగుశ్లేష్మపాండువు
ణము॥ । ప్రీతియునిందియ బలమును । ఘాతలమున శనగపప్పుఘా
గుణాధ్య॥

—అనపపప్పుగుణము.—

గీ॥ అనపపప్పువాతమగుశోభకాసలు । మపాతశూలలోదవుమా
ద్యకారి । బురుషజాడ్యమబ్బు బుద్ధిహీనంబగు । గర్భశూలలొదవుకా
శెరుచు॥

—జీడిపండ్లగుణము.—

క॥ పుష్టియుమందమణించును । యుష్ణముగానుండుపైశ్యమలరో
బుల్ । నష్టముజేయునుశుక్లమువిశ్విదరజీడిపండ్లవిశదగుణాబుల్॥

—తుమ్మిపండ్లగుణము.—

క॥ ఇరవుగ వాతము పైత్యము । లరయంగా వేళాచారముహత
ద్యౌలమున్ । సరగునపుష్టియుచలువగు । ధరలోపల తుమ్మి పండ్లుతగునీ
గుణముల్॥

(*) చింతపండుగుణము. (*)

క॥ ఇవిసర్వరోగచయముల । మదనుగుచుత్రిదోషములనుమాన్పు
నుమార్చుల్ । గదిలించు జ్వరములనిశము । నధికముచుచిచ్చింకపండుకవని
గుణాధ్యా॥

(*) వెల్లుల్లిగుణము. (*)

క॥ ఇలగల్గుశూలలుగుల్మం । బలుపందాగ్నియునువాతములుక్షే
ప్యశ్వా । సలునర్భక్రిముహరంబగు । విలసితముగపితృకారివెల్లుల్లిహరా॥

(*) నీరుల్లిగుణము. (*)

క॥ నీరుల్లిగడ్డవాచవి । సారంబగురక్తపైత్యజాడ్యములగుచున్ । బే
రుబలంబగురుత్వము । నారూఢిగవ్యవృద్ధియగుచేడిమియున్॥

==మొల్లంగిగడ్డగుణము==

క॥ మొల్లంగిగడ్డగునూష్ణము । బల్లిదమగుజ్వరకారిబహువాతహ
రంచెల్లీ । గొలుపైత్యగుల్మము మొల్లంబగు శూలలెల్లమునిహరియించుక॥

==అల్లముగుణము==

క॥ వాతక్షేప్యశ్వాసలుధూతజ్వరక్రతినగుల్మపూరితశూలల్ । ధూ
తలమునందునల్లము । చేతనుశోఫలునుపైత్యజాతులుమానుక॥

==సముదాయపుపాలగుణము==

క॥ శూలలువాతముపైత్యము । లోలినముఖరోగచయములాగిక్షే
ప్యంబుల్ । చాలహరియించులఘువగు । పాలునుకుళ్లబువృద్ధిపండితవర్యా॥

== ఆప్రపాలగుణము. ==

గీ॥ ఆప్రపాలవల్లనధికబుద్ధిఘటించు | లఘువువీగ్యకరములలరజేయు |
ముక్తియొదవురోగములుశాంతిబొందును | సౌఖ్యమొదవుభువిససార్వభౌము॥

== మేకపాలగుణము. ==

క॥ ముదిమియురోగచయంబుల | నదవిందునునుష్టకారియతిశుక్లం
బున్ | అధికమగుకాంతినిచ్చును | సదయొడవినుమేకపాలుసౌజన్యగీ॥

== గేరపాలగుణము. ==

గీ॥ బరైపాలశక్తిపబలవ్యోకరంబు | స్థైర్యనాశనంబుభీష్మచదము॥
గోరైపాలవల్లగుచ్చురోగంబులు | గల్గితక్తివృష్యకారియనశు॥

== నీళ్లగుణము. ==

గీ॥ ఉప్పీళ్లదాహముడుగదుమైశ్యంబు | మేహమొదవుకాంతిమిగు
లజెడును | చెట్లుపట్టునీళ్లువల్లు పూటగుజాలు | ద్రాగవలదుసకలరోగచ
యము॥

== కలకనీటిగుణము. ==

క॥ కలకజలంబునను దరము | నెలకొనుకాకయును తీటనిద్రయును
బుచ్చి | కలలోనుపాండుత్వయును | వలదునుమిద్రావశక్తివై వర్ణమగున్॥

వస్తుగుణప్రకరణముసమాప్తము.

భిషగ్వరాంగము
వైద్యగ్రంథము
సమాప్తము.

అశ్రుబాష్పములు=కన్నీళ్లు

అహి=సర్పము

అదృశ్య=అన్యము

ఇందీవరము=నల్లకలువ

కట్టలము=కాయఫలము

కఫరి=పాలతుళ్ళము

కరి=ఏనుగు

కండ్లాతి=దురద

కాళోదరము=సర్పము

కాంచనము=బంగారు

కాశ=జగ్గు

కాయము=శరీరము

కాంశ్యపాత్ర=కంచుగిన్నె

కావ్యము=కవితాము

కుకుటము=కోడి

కొదమసింహము=సింహపుష్పి

కృష్ణకాంచనము=నల్లఉమ్మిత్త

గవిదుగ్ధము=ఆవుపాలు

గాంగేయము=బంగారు

ఘంటికలు=మాత్రలు

చణకమాత్రము=నెనగగింజ ప్రమా

ణము

చరితాయుధము=కోడి

చది=వనము

బాగము=మేక

చాతుర్జాతకములు=వీలకులు, దా

ల్కించెక్క, ఆకుపత్రము, నాగ

కేసరములు

జలూకము=జలగ

టంకణము=వెలిగారము

జోలిక=ఉయ్యెల

జననాంశము=ఎండ

జాడనము=కొట్టుట

తార=చెండి

తారస్యహాసము=మూకుడు

ప్రకటుకములు=శాలిపిప్పలిమిరియా

ప్రఫలములు=కరక తాడీడిసిరికలు

దరదగు=ఇంగిలీకము

దంతి=ఏనుగు

ధరణిప్రమాణము=నాలుగుమీనపగిం

జలయోత్తు

ధాత్రి=ఉసిరిక

దీపనము=జవరద్దీప్తి

ధూతకబీజములు=ఉమ్మిత్తవిత్తులు

చానములు=నేత్రములు

నాగము=సీసము

నిగుండ్డి=వావిలి

పగడభూతి=పగడపుభస్మము

పంచకోలములు=పిప్పలి, మోడి, చవ్య

ము, చిత్రములము, శొంతి

ఫణి=స్వము

పాదాంశము=నాలవభాగము

పారదము=పాదరసము

పిక=కోవెల

పిత్తము=చేమకట్టు

బలి=గంధము

బిజాలము=పిల్ల
 భేకము=కప్ప
 భృంగ=గుంటకలగర
 మరీచి=మిరియాలు
 మయూరము=నెమలి
 మహిషము=దున్నపోతు
 మారుతము=వాయువు
 మారిచ=మిరియాలు
 మాషము=పినపగింజ
 మూర్ధ్ని=శిరస్సు
 యామత్రయము=మూడుజాములు
 రక్త=ఎరుపు
 రౌప్యము=వెండి
 లావుకము=లకంఠుకిపిట్ట
 లులాయ=కారుదున్న
 వత్సనాభి=నాభి

వరాటము=పత్తగవ్వ
 వరాహము=అడవిపంది
 వహ్నిరసము=చిత్రమూలరసము
 వంగము=తగరము
 విలశతి=భయపడి
 శొల్కల=బూరుగజిగడి
 శ్యామల=ఆకుపత్ర
 శ్వేద=వగర్ప
 సవ=ఆవగింజ
 స్వణ=భస్మము=బంగారపు భస్మము
 సీకతాయత్రము=వాలుకాయిత్రము
 సూకరము=అడవిపంది
 సూతము=పాదరసము
 స్వేదము=చెమట
 హరిద్రము=పసుపు.

